

Конгрегація Інститутів богопосвяченого життя і
Товариств апостольського життя

НОВІ БУРДЮКИ ДЛЯ НОВОГО ВИНА

Від II Ватиканського Собору:
Богопосвячене життя і наявні виклики

Керівні вказівки

Серія «Ватиканські документи»

© Libreria Editrice Vaticana

Цю книгу видано за сприяння Асоціації
богопосвяченого життя УГКЦ та РКЦ
в Україні Надруковано з дозволу Ватикану.

Ніхто й не наливає нового
вина у старі бурдюки,
бо інакше вино прорве бурдюки,
і пропаде вино, а й бурдюки,
лише нове вино – у нові бурдюки!
(Мр. 2, 22)

ВСТУП

Конгрегація Інститутів богопосвяченого життя і Товариств апостольського життя з 27 по 30 листопада 2014 року проводила своє пленарне засідання на тему: «Нові бурдюки для нового вина. *Богопосвячене життя* через 50 років після *Lumen gentium* і *Perfectae caritatis*», яке привернуло увагу до того, яким було богопосвячене життя за післясоборний час, намагаючись підсумувати виклики, що дотепер актуальні.

Ці *Керівні вказівки* – результат того, що обговорювали на цьому пленарному засіданні та під час подальших численних зустрічей, у яких упродовж *Року богопосвяченого життя* у Римі при Престолі святого Петра взяли участь богопосвячені особи з усіх куточків світу.

Починаючи з II Ватиканського Собору Учительство Церкви постійно супроводжувало життя богопосвячених осіб. Особливо треба наголосити на керівних цінних документах, які запропонувала ця Конгрегація: інструкції *Potissimum institutioni* (1990), *La vita fraterna in comunità* («Братнє життя в спільноті», 1994), *Ripartire da Cristo* («Розпочати з Христа», 2002), *Il servizio dell'autorità e l'obbedienza*

(«Служіння влади і послух»), *Faciam tuam* (2008) та *Identità e missione del Fratello religioso nella Chiesa* («Ідентичність і місія богопосвяченого брата у Церкві», 2015).

Ці Керівні вказівки стають в один ряд з євангельським розпізнанням «у якому людина намагається розпізнати – у світлі Святого Духа – той «заклик», що [йому] Бог дає прозвучати в певній історичній ситуації: також у ній і через неї Бог кличе»¹ богопосвячених осіб нашого часу, оскільки «всі ми запрошені прийняти Його поклик: вийти з власної зони комфорту й мати відвагу дістатися всіх віддалених місць, які потребують світла Євангелія»².

Йдеться про церковне розпізнання, завдяки якому богопосвячені особи покликані зробити нові кроки, щоб ідеали й доктрина втілилися в життя: системи, структури, дияконія, стилі, взаємини і мови. Папа Франциск наголошує на необхідності такого аналізу: «Дійсність важливіша за ідею. [...] Дійсність просто існує, а ідею розробляють. Між ними потрібно налагодити постійний діалог, щоб ідея не віддалялася від дійсності. Небезпечно жити в царстві самих слів, образів і риторики»³.

Попри масштабний і багатий процес *accomodata renovatio*, розпочатий після Собору, богопосвячене життя може опинитися перед обличчям усе ще існуючими викликами, які необхідно «рішучо й далекоглядно»⁴ розв'язати.

¹ Франциск, Апостольське повчання *Evangelii gaudium* (24 листопада 2013), 154. Цит. за виданням: Франциск, Апостольське повчання *Радість Євангелія*. – Львів : «Свічадо», 2014.

² Там само, 20.

³ Там само, 231.

⁴ Там само, 58.

З точки зору процесу розпізнання у цих *Керівних вказівках* зроблено спробу розглянути невідповідні практики, вказати на заблоковані процеси, поставити конкретні запитання, проаналізувати структури взаємин, влади та формації як реальної підтримки євангельської форми життя богопосвячених осіб.

Ці *Керівні вказівки* допоможуть оцінити з *парезією бурдюки*, що підходять для того, щоб берегти *нові вина*, які Святий Дух продовжує дарувати своїй Церкві, закликаючи до перемін завдяки конкретним короткотерміновим або довготерміновим діям.

Розділ 1 Нові бурдюки для нових вин

Logion Ісуса Христа

1. Кілька слів Господа Ісуса Христа можуть освітити шлях богопосвяченого життя перед обличчям викликів нашого часу в душі відновлення, що очікував II Ватиканський Собор: нове вино в нових бурдюках (Мр. 2, 22). Цей мудрий вислів Господа згадують усі євангелисти-синоптики, які наводять його в контексті початкової фази публічної діяльності Ісуса Христа. Євангелист Марко поміщає ці слова в саме серце перших провокаційних критичних зауважень фарисеїв із Капернаума щодо вільного й незалежного стилю Христа (Мр. 2, 18–22). Матей зміщує дещо вперед згадку про цей *logion* практично для того, щоб запечатати пророчий заряд центральності милосердя у Його словах і Його вчинках (Мт. 9, 16–17). Лука ще точніший у контекстуалізації цієї «провокації», наголошуючи на неможливості діалогу зі старими типами мислення (Лк. 5, 36–39). Цей євангелист пише, що латку відривають від уже обробленої *нової одєжини* (натомість Матей говорить про ще *сиру* тканину), щоб пришити її до *старої*. Ця незграбність призводить до подвійних збитків (Лк. 5, 36). Євангелист додає ще одну яскраву фразу: «І ніхто, що п'є старе вино, нового не захоче, бо каже: Старе ліпше!» (Лк. 5, 39).

Для всіх трьох євангелистів-синоптиків важливо наголосити на новизні стилю, завдяки якому Господь Ісус

Христос, об'являючи світові милосердний лик Отця, займає критичну позицію щодо простого збереження звичних релігійних схем. Прощення гріхів і прийняття кожної особи в її таїнстві страждання і навіть блукання стало радикальною новизною. Ця новизна дестабілізує всіх осіб, які звикли до простого повторення схеми, у якій уже все передбачено та обрамлено. Такий підхід не тільки збиває з пантелику, але й одразу ж перетворюється на причину відмови. Стиль проповідування Царства Божого Ісуса Христа ґрунтується на законі свободи (див. Як. 2, 12), який дає змогу по-новому будувати стосунки з людьми й у конкретних ситуаціях. Цей стиль має відтінок і присмак нового вина, яке може прорвати старі бурдюки. Цей образ чітко вказує на потребу інституційних, релігійних і символічних форм у тому, щоб ставати дедалі гнучкішими. Без відповідної гнучкості жодна інституційна форма, якою б поважною вона не була, не зможе протистояти життєвим труднощам чи відповідати на виклики історії.

2. Порівняння Ісуса Христа настільки ж просте, наскільки й вимогливе. Окрім прямих адресатів цього звернення є ще багато тих, хто готовий відкритися на подих нового вина, яке постійно бродить. Натомість, якби бурдюк із плином часу став сухим і твердим, він втратив би необхідну пластичність, щоб витримати тиск нового вина. Так би він прорвався, а ми би втратили і вино, і бурдюк. Євангеліст Йоан використовує цю ж метафору *доброго вина* (Йо. 2, 10), яке подавали на весіллі в Кані, щоб вказати на пророчу новизну радісної й освіжувальної звістки Євангелія. *Добре вино й нове вино* перетворюються таким чином на символ діяння

і вчення Ісуса Христа, які не можна зберігати у старих бурдюках секуляризованих релігійних схем, що не можуть відкритися на нові обіцянки. Коли євангелист Лука говорить про старе вино, яке є «ліпшим» (*chrestòs*), то він звісно ж має на увазі прив'язаність фарисеїв та очільників народу до стандартних і непорушних форм минулого. Але, можливо, це ще не все. Ті самі християни другого покоління повинні врахувати тенденцію не відкриватися вповні на новизну Євангелія. Завжди існує ризик піддатися спокусі й повернутися до старого стилю, замкненого у своїй впевненості і звичках світу. Від самого початку в історії Церкви була спокуса тактично уникати постійних викликів щодо навернення серця.

Слово Господа Ісуса Христа допомагає нам прийняти виклик новизни, яка вимагає не тільки прийняття, але й розпізнання. Необхідно створити структури, які зможуть по-справжньому берегти інноваційне багатство Євангелія, щоб ним жили й поставили на служіння всім людям, зберігаючи його якість і доброту. *Нове вино* має перебродити, практично воно має дихати в бурдюках, щоб належно визріти і щоб ним потім насолоджувалися і ділилися з іншими. Те саме стосується образу одєжини та латки: не можна відірвати шмат тканини від нового одягу, щоб залатати старий. Це зумовить напруження, що знищить його. Тож нова латка – явно зайва.

3. Євангельську звістку не можна звести до суто соціологічного аспекту. Натомість йдеться про духовне спрямування, яке завжди зберігає новизну. Воно вимагає ментальної відкритості, щоб уявити пророчий і харизматичний спосіб наслідування, пережитий

згідно з відповідною, і, можливо, невідомою дотепер схемою. Уся серія інноваційних діяконій, якими живуть поза перевіреними в минулому схемами, має бути обов'язково прийнята в нових інституційних структурах. Ці структури повинні перебувати на висоті очікувань і викликів. Оновлення, яке не може доторкнутися і змінити не тільки серця, але й структури, не веде до справжньої та тривалої переміни. Необхідно завжди враховувати, що просте форсування подій, яким би великодушним воно не було, може зумовити спротив і відмову. Відмова призводить до втрати бурхливості незамінної новизни, яка просить не тільки визнати її, але і глибоко жити нею, а не лише терпіти її чи страждати через неї.

Якщо ми застосуємо цей євангельський критерій до того, чим жили всередині Церкви під час благодаті II Ватиканського Собору, то справді зможемо говорити про нове вино. Під проводом Святого Духа Церква – Божий виноградник – змогла пережити оновлений збір духовного врожаю завдяки спільному внескові та великодушності. Ми всі мали можливість порадіти перед обличчям жвавого досвіду оновлення, який виявився в нових катехитичних шляхах, оновлених моделях святості і братнього життя, оновлених урядових структурах, незнаних богословських течіях, неочікуваних формах солідарності та діяконії тощо. Справжній врожай, який ми можемо відчувати з почуттям безмежної та радісної вдячності. Однак усі ці знаки оновлення і форми новизни співіснують – і це цілком нормально – зі старими сакралізованими й забудькуватими звичками. Йдеться про звички, які через свою впертість і неспроможність противляться справжньому пристосуванню до цього

невпинного оновлення. З цього співіснування стилів можуть виникнути конфлікти, зокрема дуже серйозні. Конфлікти породжують взаємні звинувачення щодо *добірності вина* (П. п.), щодо його *змішаності* (Пс. 75, 9). Є навіть такі особи, які вважають інших *кислими гронами* (див. Іс. 5, 2), оскільки вони недостатньо вірні тому, що було давно встановлено й перевірено часом. Перед обличчям цього всього не треба ані дивуватися, ані тим паче зневірюватися. Неможливо розвивати відповідні для оновлення структури, якщо не враховувати тривалих періодів розроблення і неминучі «дорожньо-транспортні пригоди». Справжні та тривалі переміни ніколи не будуть автоматичними. Зазвичай вони зіштовхуються з низкою спротивів і навіть відступів. Необхідно визнати, що ці спротиви не завжди зловмисні чи зумовлені несумлінністю. Більш ніж через п'ятдесят років після II Ватиканського Собору треба усвідомити, що оживляючі поштовхи Святого Духа, які тривожать і дестабілізують нас, ніколи не бувають безболісними. Це, звісно ж, стосується і богопосвяченого життя та його більш або менш плідних періодів як відповіді на знаки часу й натхнення Святого Духа.

Післясоборне оновлення

4. Щоб дивитися вперед і рухатися в душі оновлення, про яке говорив Собор, невеликий історичний екскурс може просвітити і ствердити шлях кожного з нас. Усвідомлення того, що ми пережили за ці п'ятдесят років, стає ще більш необхідним, якщо ми хочемо прийняти стимули, які зумовлені словами й жестами Папи Франциска.

Accomodata renovatio життя та дисципліни Інститутів богопосвяченого життя, «зважаючи на вимоги часу»⁵, була однозначним запитом II Ватиканського Собору. Отці Собору заклали богословські та еклезиологічні підвалини цього оновлення, особливо в VI розділі Догматичної конституції *Lumen gentium*⁶. У Декреті *Perfectae caritatis* вони запропонували більш відповідні директиви і практичні вказівки для духовного, церковного, харизматичного та інституційного оновлення богопосвяченого життя в Церкві. Серед інших соборних текстів лише в Конституції *Sacrosanctum Concilium* і в Декреті *Ad gentes* було вказано деякі практичні наслідки, які мали певне значення для чернечого життя.

Через півстоліття ми можемо задоволено визнати, що зумовлений для богопосвяченого життя соборним *mens* ефект був надзвичайно багатим. *Стиль* колективного розпізнання і досліджувальної уваги породив дуже ефективні імпульси та методи оновлення. Перший крок на шляху цих глибоких перемін стосувався самого способу того, як богопосвячене життя має себе заново зрозуміти. У дособорний період богопосвячене життя у всіх своїх проявах представляла компактну й оперативну силу в житті та місії воюючої Церкви, яку розглядали в постійному протистоянні зі світом. У нову пору відкритості й діалогу зі світом богопосвячене життя – заради блага всього церковного тіла – було висунуто на перший

⁵ II Ватиканський Собор, Декрет про оновлення чернечого життя *Perfectae caritatis*, 3. Усі документи II Ватиканського Собору цит. за виданням: *Документи II Ватиканського Собору*. Львів 1996.

⁶ Див. II Ватиканський Собор, Догматична конституція про Церкву *Lumen gentium*, 43–47.

план розвідування координат нових відносин Церкви та світу. Це одна з найбільш натхненних і перетворювальних тем, на яких наголошував II Ватиканський Собор, що скликав святий Іван XXIII. Із цієї точки зору діалогу та прийняття богопосвячене життя зазвичай (хоча й не завжди) великодушно йшло на ризик цієї нової пригоди відкритості, слухання та служіння. Щоб міг конкретизуватися певний стиль відносин і присутності в сучасному світі, позначеному довірою, богопосвячене життя задіяло свої численні харизми та духовну спадщину, великодушно відкриваючись на нові шляхи.

5. За ці п'ятдесят років, які минули після соборних подій, ми можемо визнати, що всі інститути богопосвяченого життя задіяли свої найкращі сили, щоб відповісти на вимоги II Ватиканського Собору. Особливо в перші після Собору тридцять років зусилля щодо оновлення були надзвичайно великодушними, творчими і продовжилися наступними десятиріччями, хоча й дещо сповільнено та не так динамічно. Були розроблені нормативні тексти та інституційні форми, які спочатку стали відповіддю на стимули Собору, а згодом мали пристосуватися до нового *Кодексу канонічного права* (1983). Особливо багатим було зобов'язання кожної богопосвяченої родини щодо переосмислення та нової інтерпретації «первісного духу інститутів чернецтва»⁷. Ця робота мала подвійну мету: вірно зберігати «задум і намір засновників»⁸ і «мужньо запропонувати кмітливість, винахідли-

⁷ II Ватиканський Собор, Декрет про оновлення чернечого життя *Perfectae caritatis*, 2.

⁸ CIC, кан. 578.

вість та святість засновників і засновниць у відповідь на знаки, які з'являються в сучасному світі»⁹.

Результати великих зусиль щодо реконструкції ідентичності, стилю життя і відповідної церковної місії супроводжувалися і мужніми та терпеливими пошуками нових формаційних шляхів, які мали відповідати природі та харизмі кожної чернечої родини. Навіть у сфері владних структур та управління економічною спадщиною і діяльністю дуже багато відповідало «сучасним фізичним та психічним обставинам ченців [...] потребам апостоляту, культурним вимогам та соціальним і економічним обставинам»¹⁰.

6. Після цього короткого погляду на історію останніх п'ятдесяти років ми можемо смиренно визнати, що богопосвячене життя навчилося заселяти соборні горизонти із запалом і дослідницькою сміливістю. За весь цей пройдений шлях ми можемо лише щиро подякувати Господеві та одне одному.

На цьому великодушному й наполегливому шляху великою підтримкою стало верховне вчення Пап цих десятиліть. Завдяки різним текстам і виступам Понтифіки регулярно допомагали консолідувати нові переконання, розпізнавати нові шляхи, мудро і з церковним відчуттям направляти нові рішення щодо присутності та служіння, постійно прислухаючись до закликів Святого Духа. Особливу богословську, церковну та орієнтуючу цінність має Післясинодальне апостольське повчання

⁹ Іван Павло II, Апостольське повчання *Vita consecrata* (25 березня 1996), 37.

¹⁰ II Ватиканський Собор, Декрет про оновлення чернечого життя *Perfectae caritatis*, 3.

Vita consecrata (1996), у якому було прийнято та підтверджено найкращі плоди післясоборного оновлення.

Документ *Vita consecrata* по-особливому осяює концепцію і головне послання на таїнство Пресвятої Тройці: «Богосвячене життя є вісткою того, що Отець, через Сина, у Святому Дусі чинить своєю любов'ю, своєю добротою і своєю красою. Справді «чернечий стан [...] відкриває вознесеність Царства Божого над усім земним і його найвищі вимоги, а також показує всім людям незрівнянну велич сили Христа-Правителя і безмежну могутність Святого Духа, який чудесно діє у Церкві». [...] Таким чином богосвячене життя стає одним із конкретних слідів, які Пресвята Тройця залишила в історії, щоб люди могли побачити чарівність божественної краси й відчути ностальгію за нею»¹¹. Богосвячене життя стає *confessio trinitatis* також і у своїх намаганнях подолати виклик братнього життя «завдяки якому богосвячені особи намагаються мати у Христі *одне серце й одну душу* (Ді. 4, 32)»¹². Із такої тринітарної точки зору впливає великий виклик єдності та необхідності молитовного екуменізму, пронизаного духом свідчення і мучеництва, який є головним шляхом для богосвячених осіб: «Молитва Христа до Отця перед Страстями за те, щоб Його учні перебували у єдності (див. Йо. 17, 21–23), продовжується в молитві та діяльності Церкви. Тому як могли би покликані до богосвяченого життя особи не відчувати, що вони залучені до цієї справи?»¹³.

¹¹ Іван Павло II, Апостольське повчання *Vita consecrata* (25 березня 1996), 20.

¹² Там само, 21.

¹³ Там само, 100.

Також працелюбний і мудрий провід Конгрегації запропонував різні *інструкції, листи, директиви* і, з періодичним наглядом, керівні вказівки, щоб автентично витривати в соборному оновленні та зберегти вірність завдяки колективному розпізнанню і пророчій сміливості, церковній ідентичності та місії богопосвяченого життя.

Але це не означає, що треба заперечувати усвідомлені і названі слабкості та труднощі, щоб розпочатий шлях не тільки продовжувався, але й ставав більш радикальним з погляду вірності та креативності. Також необхідно реально заглянути в обличчя нових ситуацій, на які богопосвячене життя покликане зважати і в які воно має втілитися.

Запитання, які виникають на нових шляхах

7. Багата різноманітність *дияконій*, які виконує богопосвячене життя останніми десятиріччями, пережила радикальну зміну масштабів через соціальний, економічний, політичний, науковий і технологічний прогрес. Також варто згадати й державне втручання у численні сфери, які історично були типовими для чернечих структур. Усе це змінило спосіб ставлення богопосвячених осіб до контексту, у якому вони живуть, і їхній звичний спосіб працювати з іншими. Тим часом нові й невідомі потреби зумовили інші вимоги, на які дотепер не було дано відповіді і які стукали у двері творчої вірності богопосвяченого життя у всіх його формах.

Нові види убогості взивають до сумління багатьох богопосвячених осіб і закликають історичні харизми до

нових форм великодушної відповіді перед обличчям нових історичних ситуацій і подій. Цим зумовлений розквіт нових форм присутності та служіння на багатьох екзистенційних площинах. Також не можна забувати і про збільшення кількості пропозицій волонтерських рухів, до яких залучені миряни й богопосвячені особи, чоловіки та жінки, у взаємодії, багатій на «нові апостольські динаміки»¹⁴, що додає «ефективності відповіді на великі виклики нашого часу завдяки колективному внескові різних дарів»¹⁵. Така гармонійна єдність ґрунтується на відкритті спільного кореня у хрещенні, яке залучає всіх учнів Христа, покликаних об'єднати сили та уяву, щоб зробити цей світ кращим і більш придатним для життя.

Багато згромаджень, особливо жіночих, почали ставити на перше місце присутність у молодих Церквах і перейшли від практично *монокультурних* ситуацій до виклику *мультикультуралізму*. У такому дусі було створено міжнародні спільноти, які для деяких інститутів стали першим мужнім досвідом виходу за власні географічні та культурні межі. Було розпочато досвід дияконії та присутності в невідомих або багаторелігійних контекстах; нові спільноти увійшли до складних середовищ, часто наражаючись на ризик різних проявів насильства. Такі форми досвіду зумовили великі переміни всередині богопосвячених родин: як культурний *ethos*, яким необхідно поділитися, так й інноваційні моделі Церкви та стилі духовності. Цілком природно, що такі наслідки спричинили кризу традиційних формаційних схем, які не підходили новим покликанням і новим кон-

¹⁴ Там само, 55.

¹⁵ Там само, 54.

текстам. Усе це безумовно є не тільки неймовірним багатством, але й джерелом різних напружень, які деколи призводять навіть до розколів, особливо у згромадженнях з меншим місіонерським досвідом.

8. Сучасний розвиток суспільства і культур, які ввійшли у фазу швидких і масштабних непередбачуваних та хаотичних перемін, поставив богопосвячене життя перед обличчям постійних викликів регулювання. Така ситуація постійно потребує нових відповідей та стає в один ряд із кризою історичного планування та харизматичного профілю. Знаком цієї кризи є очевидні труднощі. Необхідно визнати, що в деяких випадках йдеться саме про неспроможність перейти від звичайного управління (*management*) до керівництва, котре було б на висоті нової дійсності, яка вимагає мудрого до себе підходу. Не легко зробити стрибок від простого управління добре відомими реаліями до керування в напрямі цілей та ідеалів із твердим переконанням, яке викликає справжню довіру. Це передбачає не задовольнятися використанням стратегій простого виживання. Потрібна свобода, щоб активувати процеси, про що постійно нагадує Папа Франциск. Особливо дедалі необхіднішим стає служіння-управління, яке може захопити справжню синодальність (колегіальність), збільшуючи динаміку взаємодії. Лише така єдність намірів уможливорює згаданий перехід із терпінням, мудрістю та далекоглядністю.

Деякі проблеми часу ставали дедалі складнішими й паралізуючими для богопосвяченого життя та його інституцій. Ситуація прискорених перемін ризикує заплутати богопосвячене життя, змушуючи його перейматися

нагальними справами, а не горизонтами. Деколи здається, що богопосвячене життя практично зосередилося тільки на управлінні повсякденністю або ж на простому виживанні. Такий спосіб підходу до дійсності просто унеможлиблює життя, яке сповнене сенсом і здатне на пророче свідчення.

Постійне врегулювання дедалі більше вимогливих невідкладних справ забирає набагато більше сил, ніж прийнято думати. На жаль, ризик у тому, що люди зупиняються на проблемах, а не думають про шляхи їхнього вирішення. Такі ускладнені труднощі створюють враження, що харизматичний імпульс Собору просто зник. Здається, що після великого зобов'язання оновлення та креативності настав час застою, із якого немає виходу. І це тоді, коли всі покликані великодушно прийняти нові наслідки. У багатьох випадках страх майбутнього ослаблює і обездушує те пророче служіння, на якому наполягає Папа Франциск¹⁶ і яке богопосвячене життя покликане здійснювати у Церкві на благо всього людства.

9. На цьому етапі шляху необхідно зупинитися, щоб розрізнити якість і готовність *нового вина*, яке дозрівало впродовж тривалої пори післясоборного оновлення. Треба поставити певні запитання. Перше стосується гармонії і відповідності між структурами, організаціями, ролями, стилями, і наявними віддавна, і тими, які були запропоновані в ці роки, щоб відповісти на соборний заклик.¹⁷ Друге питання змушує оцінити, чи елементи

¹⁶ Папа Франциск, *Апостольський лист* до всіх богопосвячених осіб з нагоди Року богопосвяченого життя (21 листопада 2014).

¹⁷ Див. II Ватиканський Собор, Декрет про оновлення чернецого життя *Perfectae caritatis*, 2–4.

посередництва, які сьогодні використовують у богопосвяченому житті, відповідають тому, щоб прийняти найбільш очевидну новизну й підтримати – відповідно до метафори *нового вина*, яке бродить і бурлить, – необхідний перехід до його повної стабільності. Наостанок ми можемо поставити запитання, чи те, що ми куштуємо і що пропонуємо іншим, справді насичене і здорове *нове вино*? Чи попри всі добрі наміри й похвальні зусилля йдеться про вино, яке розвели водою, щоб компенсувати кислі наслідки поганого врожаю і занедбаних виноградників?

Ці питання можна поставити в душі простоти і *парезії*, не піддаючись відчуттю провини, що може зумовити подальше блокування. Ми можемо приділити більше часу, щоб разом подивитися на те, що відбувається всередині *бурдюків* нашого богопосвяченого життя. Йдеться про те, щоб ми зрозуміли якість *нового вина* і *доброго вина*, а не звинувачували в чомусь себе або інших. Це вино, люблячими хоронителями якого ми є, ми покликані розвести належною мірою на радість всім людям, а особливо найбільшим і найменшим.

Ми не повинні боятися чесно визнати, що, попри низку перемін, стара інституційна система з великими труднощами поступається новим моделям. Це сузір'я мов і моделей, цінностей і обов'язків, різних видів духовності та церковної ідентичності, до якого ми звикли, усе ще не поступилося місцем аналізуванню та становленню нової парадигми, яка народилася з післясоборного натхнення і практики. Ми переживаємо фазу необхідного та терпеливого розроблення всього того, що становить спадщину й ідентичність богопосвяченого життя у Церкві перед обличчям історії. Також ми

повинні визначити й відчитати у правильному ключі той наполегливий спротив, який упродовж тривалого часу приховувався під дорогою, а тепер чітко проявився в багатьох контекстах як можлива відповідь на неприховане відчуття розчарування. У деяких реаліях богопосвяченого життя, які часто відзначаються кількісними показниками й наявними засобами, нерідко не можуть прийняти знаки новизни: звикнувши до *старого* вина та довіряючи вже перевіреним способам, люди не готові до жодних перемін, окрім тих, які явно нічого не змінять.

10. Після представлення й обміну думками щодо стану, у якому нині перебуває богопосвячене життя, ми б хотіли показати певні невідповідності і спротиви. Такий тип спільних роздумів хотілося б запропонувати в душі істини та лояльності. Ми не можемо більше відкладати завдання спільного розуміння того, де міститься вузол, який необхідно розв'язати, щоб вийти зі стану паралічу й перемогти страх майбутнього. Окрім того, щоб зрозуміти, що блокує цю динаміку зростання і відновлення, типового для пророцтва богопосвяченого життя, нам здається доречним надати певні вказівки, щоб не залишатися в полоні страху або лінощів. За такого підходу ми спробуємо запропонувати певні підказки щодо формаційних програм, юридичні зауваження, необхідні для того, щоб іти вперед, деякі поради щодо служіння настоятелів, щоб це було дійсно колегіальне служіння братнього життя. Також нам здається необхідним приділити особливу увагу іншим двом важливим царинам богопосвяченого життя: формації і спільнотному благові..

В основі будь-якого шляху нам важливо наголосити на новому запалі святості для богопосвячених осіб,

який неможливо уявити без пориву оновленої євангельської пристрасті на служіння Царству. На цьому шляху нас веде Дух Воскреслого, який звертається до Церкви через свої натхнення.

Папа Франциск стверджує нас на цьому шляху: «Новим винам – нові бурдюки. Новизна Євангелія. Що нам несе Євангеліє? Радість і новизну. Новизні новизну; новим винам нові бурдюки. І не треба боятися змінити все відповідно до закону Євангелія. Саме тому Церква вимагає від нас певних перемін. Вона просить відкласти слабкі структури, оскільки вони не потрібні! І взяти нові бурдюки: бурдюки Євангелія. Євангеліє – це новизна! Євангеліє – це свято! А жити Євангелієм у повноті можливо лише з радісним й оновленим серцем. Треба звільнити місце для закону блаженств, для радості і свободи, яку дарує нам новизна Євангелія. Нехай Господь дасть нам ласку не залишатися в'язнями і ласку радості та свободи, які ми отримуємо завдяки новизні Євангелія»¹⁸.

¹⁸ Папа Франциск, *Ранкові розважання у каплиці Domus Sanctae Marthae*, Рим (5 вересня 2014).

Розділ 2

Виклики, які дотепер актуальні

11. Те, що Ісус Христос говорить про спротив перемінам – бо *старе ліпше* (див. Лк. 5, 39) – це феномен, на який ми натрапляємо в усіх видах людської діяльності та культурних системах. Як вчить Євангеліє у притчі про кукіль та добре зерно (Мт. 13, 25–30) і у притчі про сіті з *всякою всячиною*, добрі справи часто перемішуються з тими, які добрими не назвеш. Якщо це і не повинно нас дивувати, то водночас воно має допомогти нам бути постійно готовими, щоб визнати межі і слабкості, які перешкоджають процесам, необхідним для справжнього й вірогідного свідчення.

Кожна стабільна система схильна протистояти перемінам і робить усе, щоб зберегти свої позиції: деколи приховує певні недоречності, деколи – притуплює старе й нове або ж заперечує дійсність в ім'я фіктивної узгодженості, а деколи навіть лицемірно прикриває свої наміри поверховими перемінами. На жаль, не бракує прикладів суто формального підходу без належного навернення серця.

Покликання та ідентичність

12. Із почуттям здорового реалізму ми повинні передусім прийняти високу кількість виходів із богопосвяченого життя. Важливо наголосити на основних причинах цих виходів, які відбуваються і після основних кроків

формаційного шляху (обітниці, свячення), і в старшому віці. Це явище в наші часи спостерігається в усіх культурних і географічних контекстах.

Необхідно чітко сказати, що йдеться не завжди і не тільки про афективні кризи. Часто ці кризи є плодом давнього розчарування, зумовленого життям спільноти, якому бракує автентичності. Різниця між тим, що пропонують на рівні цінностей, і тим, чим живуть конкретно, може зумовити і кризу віри. Надмірна кількість різних видів термінової і перебільшено нагальної діяльності може просто не дати можливості для формування солідного духовного життя, яке могло б жити й підтримувати прагнення вірності. У деяких випадках ізоляція молодших співбратів у спільнотах, в яких переважають особи поважного віку, котрі переживають труднощі з тим, щоб увійти в той стиль духовності, молитви й душпастирської діяльності, який вимагає нова євангелізація, може підірвати надію на справжню життєву обіцянку. Таке розчарування часто змушує розглядати вихід ЧИ відхід??? як єдиний шлях до того, щоб не здатися.

Соціологічні дослідження засвідчили, що в молодих осіб не бракує потягу до справжніх цінностей, заради яких вони готові на серйозні зобов'язання. У молоді спостерігається відкритість на трансцендентність, вміння захопитися солідарністю, справедливістю і свободою. Богопосвячене життя зі своїми стандартизованими стилями, які часто не вписуються в культурний контекст, і надмірні переживання через управління структурами ризикують не вловити цих глибоких прагнень молодих осіб. Це спричиняє порожнечу, яка дедалі більше ускладнює зміну поколінь і діалог між ними.

Саме тому ми повинні поставити запитання про формаційну систему. Звичайно, за ці роки ми запровадили багато перемін, які були позитивними і скерованими у правильному напрямі. Проте це робилося періодично і при цьому не було змінено основних формаційних структур. Здається, що попри всі зусилля і зобов'язання, якими пронизана формація, не вдалося доторкнутися до сердець осіб і дійсно змінити їх. Складається враження, що формація більше інформативна, ніж дієва. Результатом стало збереження слабкості осіб і в екзистенційних переконаннях, і на шляху віри. Це зумовлює мінімальні психологічні та духовні можливості та невміння великодушно й мужньо сприймати свою місію, коли йдеться про діалог із культурою і церковне та суспільне залучення.

13. Недавній розвиток багатьох інститутів загострив проблему інтеграції між різними культурами. Для деяких інститутів вимальовується ситуація, яку важко врегулювати: з одного боку, кілька десятків співбратів поважного віку, прив'язаних до класичних (а деколи і пристосованих) інституційних і культурних традицій, а з іншого – численні молоді співбрати, які походять з різних культур і при цьому мучаться, відчуваються відчуженими і не погоджуються на дріб'язкові ролі. Прагнення взяти до рук відповідальність за те, щоб вийти з такої підлеглої ситуації, може призвести до того, що певні групи силоміць обіймуть важливі посади. Це породжує досвід страждання та маргіналізації, нерозуміння і форсування подій, а це загрожує кризою процесу інкультурації Євангелія.

Ці труднощі інкультурації демонструють все глибшу прірву між класичним способом сприйняття богопосвя-

ченого життя та його стандартизованих форм і тим, як його сприймають і яким його прагнуть бачити в актуальному культурному й церковному контекстах. Необхідно зважати і на процес де-європеїзації богопосвяченого життя, який, здається, розвивається паралельно з масштабним процесом глобалізації. Стає дедалі більше очевидним, що найважливіша річ – не збереження форм, а готовність переосмислити з творчою послідовністю богопосвячене життя як євангельський спомин про постійний стан навернення, з якого народжуються конкретні ідеї та рішення.

Формаційні рішення

14. У цій царині Інститути богопосвяченого життя досягли серйозних результатів, чому посприяли й ініціативи різних Конференцій головних настоятелів (на національному та міжнародному рівнях). Попри всю цю працю, ми повинні констатувати дотепер низький рівень інтеграції богословського й антропологічного бачення концепції формації, формаційної моделі і виховної педагогіки. Це питання аж ніяк не можна вважати суто теоретичним, оскільки саме цей низький рівень інтеграції перешкоджає співпраці та діалогу двох головних і незамінних елементів шляху зростання: духовного та загальнолюдського вимірів. Неможливо уявити те, щоб ці два аспекти розвивалися незалежно один від одного без цілісного та гармонійного контролю.

Турбота про зростання, яке гармоніює з духовним і загальнолюдським вимірами, передбачає увагу до специфічної антропології різних культур і чутливості, при-

таманної новим поколінням, з особливим наголосом на нових життєвих контекстах. Лише глибоке переосмислення символічності, яка дійсно може зачепити серця нових поколінь, допоможе уникнути небезпеки поверхового ставлення, сприйняття з точки зору тенденцій чи навіть моди, коли здається, що пошуки зовнішніх знаків може забезпечити стабільну ідентичність. Дедалі більшою стає потреба розпізнати мотивації покликання з особливою увагою до різних культурних і континентальних сфер.¹⁹

15. Попри те, що кожен інститут богопосвяченого життя за ці роки виробив власний проект *Ratio fundamentalis*, використання формаційних програм часто непередбачуване і неповне. Особливо це стосується жіночих згромаджень, де нагальність справ часто переважає над плідним, систематичним й органічним формаційним шляхом. Тиск справ і обов'язків, які стають дедалі обтяжливішими для регулювання повсякденного життя спільноти, створює ризик загрозливого занепаду результатів тих шляхів, якими було пройдено після Собору.

Тому необхідно уникати періодичного відвідування богословських курсів, які скеровані лише на здобуття професійного диплому, надаючи пріоритет формації до богопосвяченого життя. І справді, ми повинні визнати ризик того, що кожен будуватиме власний світ, доступ

¹⁹ Див. Конгрегація Інститутів богопосвяченого життя і Товариств апостольського життя, *Ripartire da Cristo. Оновлене зобов'язання богопосвяченого життя у Третньому тисячолітті* (19 травня 2002), 19.

до якого буде строго закритим, якщо хтось проситиме поділитись будь-якою інформацією. Також у майбутньому в нас не можуть бути лише такі молоді співбрати, які здобули певні освітні ступені, адже нам потрібні ті, хто також був сформований в ідентифікації до життя у *sequela Christi*.

16. У різних Інститутах богопосвяченого життя бракує людей із належною підготовкою до формаційного завдання. Цей недолік дуже поширений, особливо в великих згромадженнях, які провадять свою діяльність і на інших континентах. Необхідно завжди враховувати, що формація не може бути спонтанною, адже вона потребує надійної і постійної підготовки. Без належного вишколу форматорів неможливим стає реальний і перспективний супровід дуже молодих братів і сестер, які дійсно підготовані до такого служіння. Щоб формація була ефективною, необхідно щоб вона ґрунтувалася на строго персоналізованій педагогіці, а не обмежувалася однаковою для всіх пропозицією цінностей, духовності, часу, стилю і способу. Ми опинилися перед викликом персоналізації формації, яка змогла б відродити початкову модель. Ініціація потребує, щоб наставник встановив контакт з учнем і йшов поруч із ним в душі довіри та надії.

У такому контексті знову наголошено на необхідності приділити значну увагу при виборі форматорів і форматорок. Їхнє головне завдання – передати довіреним їм особам «красу наслідування Господа і цінності харизми, у якій воно здійснюється»²⁰. Від них головню

²⁰ Іван Павло II, Апостольське повчання *Vita consecrata* (25 березня 1996), 66.

вимагається, щоб вони були «фахівцями на шляху пошуку Бога»²¹.

Дуже часто молодих осіб завчасно долучають до управління діяльністю, а це настільки обтяжливе й термінове завдання, що воно тільки ускладнює проведення серйозної формації. Вона не може бути довірена лише тій особі, яка безпосередньо відповідає за формацію наймолодших членів, неначе це тільки її проблема. Повинна бути співпраця і гармонійна та відповідна присутність всієї спільноти, яка є місцем, де «здійснюється запровадження до труднощів і радості життя разом»²². Саме у братній спільноті можна навчитися приймати інших як Божий дар, погоджуючись і з їхніми позитивними рисами, і з відмінностями та недоліками. Саме у братній спільноті можна навчитися ділитися отриманими дарами на благо всіх інших. І саме у братній спільноті можна зрозуміти місіонерський вимір посвячення.²³

У випадку постійної формації є ризик, що про неї багато говоритимуть, але мало що робитимуть у цьому напрямі. Недостатньо організувати курси теоретичної інформації на богословську тематику й обговорювати духовні теми. Необхідно виробити культуру постійної формації. У цю культуру повинно входити не тільки диктування теоретичних понять, але й уміння переглядати й аналізувати конкретне життя у спільноті. Окрім того, не треба плутати постійну формацію як можливість роздумувати й аналізувати з своєрідним релігійним туризмом, який обмежується відвідуванням місць

²¹ Там само.

²² Там само, 67.

²³ Див. Там само.

народження і розвитку Інституту. Також спостерігається ризик прив'язувати моменти формації до особливих нагод (відзначення визначних дат Інституту, святкування з нагоди 25-річчя або 50-річчя чернечих обітів тощо), неначе формація не є внутрішньою вимогою динаміки вірності в різні періоди життя.²⁴

Стає дедалі важливішим включити в постійну формацію серйозний вступ в управління. Це завдання, яке є таким важливим у житті спільноти, часто довіряють несподівано, після чого його виконують поверхово й невідповідно.

Взаємини в *humanum*

Взаємини чоловік–жінка

17. Коли йдеться про способи життя, структури організації і уряду, мови й колективний образ, то треба визнати, що ми є нащадками певної ментальності, яка особливо акцентувала на глибоких відмінностях між чоловіком і жінкою, через що забувалося про їхню однакову гідність. Не тільки в суспільстві, але й у Церкві численні односторонні упередження ставали на заваді визнанню дарів справжньої *жіночої геніальності*²⁵ й оригінального внеску жінок. Такий тип недооцінювання особливо зачепив богопосвячених жінок, яких тримали на околицях життя, душпастирства та місії Церкви.²⁶

²⁴ Див. *Там само*, 70–71.

²⁵ Див. *Там само*, 58.

²⁶ Див. *Там само*, 57.

Післясоборне оновлення побачило народження і поширення зростаючого цінування ролі жінки. ХХ сторіччя назвали «Століттям жінки», особливо це було зумовлено пробудженням жіночої свідомості у сучасній культурі, що п'ятдесят років тому визнав святий Іван ХХІІІ одним із найбільш очевидних «знаків часу»²⁷.

Утім, попри це, ще впродовж тривалого часу в церковній спільноті спостерігався певний спротив, часто навіть серед самих богопосвячених жінок, цій новій чутливості. Особливий імпульс нещодавно дало саме Учительство Церкви, яке заохотило жінок усвідомити цю гідність. Особливу заслугу в цьому мали Папи Римські Павло VI, Іван Павло II та Венедикт XVI, які запропонували дуже цінне вчення на цю тематику. Сьогодні багато богопосвячених жінок пропонують позитивну думку, яка сприяє процесові зростання біблійного бачення *humanum* щодо суспільства, яке вирізняється дискримінаційними гендерними стереотипами в ментальних схемах і суспільно-політично-релігійній організації. Богопосвячені жінки солідарно протидіють стражданням жінок, які у різних світових контекстах потерпають від несправедливості та маргіналізації. Цінним є також внесок тих із них, котрі відчитують біблійне об'явлення очима жінки, щоб відкрити нові горизонти й нові стилі, які допоможуть творчо жити «харизмою жіночості»²⁸. Мета цієї праці розуму, освітленого вірою і церковним запалом, – сприяти братнім і сестринським взаєминам

²⁷ Іван ХХІІІ, Енцикліка *Pacem in terris* про встановлення миру між усіма народами (11 квітня 1963), 22.

²⁸ Іван Павло II, Апостольський лист *Mulieris dignitatem* (15 серпня 1988), 66.

у Церкві, щоб це стало взірцем антропологічної стабільності.

18. Попри пройдений шлях, необхідно визнати, що дотепер не досягнуто врівноваженої синтези й не очищено схем і моделей, отриманих у спадок від минулого. Дотепер є перешкоди у структурах та спостерігається суттєва недовіра, коли перевіряють можливість надання жінкам «просторів для участі на всіх рівнях різних секторів процесів ухвалення рішень, особливо в тих питаннях, які безпосередньо стосуються жінок»²⁹ у Церкві та конкретному управлінні богопосвяченим життям. Молоді покликання, які виникають, несуть у собі природно міцну жіночу свідомість. На жаль, її не завжди визнають і приймають як цінність. Критика, через яку виражається своєрідна незгода, лунає не тільки від інших богопосвячених жінок, але й від деяких чоловіків Церкви, які продовжують мислити відповідно до дискримінаційних гендерних і клерикальних схем. Ми далекі від звістки про звільнення, отриманого Христом, яку Церква повинна «поширювати, сприяючи становленню менталітету і поведінки, які відповідають Божому задуму»³⁰. Як казав святий Іван Павло II і часто повторює Папа Франциск: «Саме тому цілком справедливим є те, щоб посвячена жінка прагнула більш чіткого визнання своєї ідентичності, її здібностей, її місії та відповідальності як у церковній свідомості, так і в повсякденному житті»³¹.

²⁹ Іван Павло II, Апостольське повчання *Vita consecrata* (25 березня 1996), 58.

³⁰ Там само, 57.

³¹ Там само.

У середовищах богопосвяченого життя бракує справжньої зрілості у взаєминах між чоловіком і жінкою: стає дедалі більш терміновою відповідна педагогіка для молоді, щоб досягнути здорової рівноваги між ідентичністю та відмінністю, а також адекватна допомога співбратом поважного віку, скерована на те, щоб вони визнали позитивні аспекти спокійної взаємності в душі поваги. Для декого взаємини з жіночістю і чоловічістю позначені значною конфіденційністю і навіть фобією, для інших – відкритістю, спонтанністю і природністю.

Інший аспект, на якому треба наголосити, – це слабкість, яка трапляється *ad intra* Інститутів, коли йдеться про цей антропологічно-культурний процес справжньої інтеграції і взаємної доповнюваності з жіночим й чоловічим елементами і чутливістю. Святий Іван Павло II вважав справедливим бажання богопосвячених жінок мати простори «для участі на всіх рівнях», але на практиці ми фактично далекі від цього. А також є ризик того, що через це буде суттєво ослаблено саму Церкву, як сказав Папа Франциск: «Не применшуймо завдання жінок у Церкві, а сприяймо їхній активній участі у церковній спільноті. Якщо Церква втрачає жінок, у своєму сукупному і справжньому вимірах, то вона ризикує стати безплідною»³².

Служіння влади

19. Служіння влади не може бути осторонь кризи, яку сьогодні спостерігаємо в богопосвяченому житті.

³² Папа Франциск, *Промова з нагоди Зустрічі з єпископами Бразилії, Ріо-де-Жанейро (27 липня 2013)*.

Дивлячись вперше на певні ситуації, помітна схильність до низхідної централізації у здійсненні цього служіння, і на локальному, і на вищих рівнях, за рахунок необхідної субсидіарності. У деяких випадках здаються досить підозрілими наполягання деяких настоятелів на особистому характері їхньої влади, які практично знецінюють співпрацю з Радами і впевнені, що діють (незалежно від інших) відповідно до власного сумління. Цим зумовлена або недієва взаємна відповідальність в управлінні, або ж відсутність відповідних делегованих осіб. Владу не можна зосередити в одних руках, обходячи таким чином канонічні заборони.³³ Дотепер в деяких Інститутах є такі настоятелі і настоятельки, які не приділяють належної уваги рішенням капітул.

У багатьох випадках плутають генеральний, провінційний і локальний рівні, оскільки бракує гарантії автономії, яка відповідає субсидіарності, типової для кожного рівня. Таким чином не розвивається взаємна відповідальність, яка б забезпечувала справедливу автономію. Спостерігається також феномен настоятелів, які переживають лише за те, щоб зберегти *status quo*, сумнозвісне «так робили завжди». Запрошення Папи Франциска «бути відважними і творчими в переосмисленні завдань, структур, стилю і методів»³⁴ стосується всіх органів і діяльності влади.

20. Перед серйозними викликами навряд чи мудрою є практика звертатися до односторонньої більшості

³³ Див. СІС, кан. 636.

³⁴ Папа Франциск, Апостольське повчання *Evangelii Gaudium* (24 листопада 2013), 33.

влади, забуваючи про переконливість і аргументацію, коректну та чесну інформацію і з'ясування зауважень. Ще менш прийнятною є така практика уряду, яка ґрунтується на логіці сторін, ще гірше, якщо вона пронизана упередженнями, руйнуючи харизматичну єдність Інститутів та негативно позначаючись на почутті належності. Святий Іван Павло II не переставав нагадувати про давню мудрість чернечої традиції – «деколи більш молодому співбратові Бог посилає краще рішення» (*Regula Benedicti*, III, 3) – для належної конкретної реалізації духовної єдності, яка розвиває і забезпечує фактичну участь всіх.³⁵

Будь-яка влада, навіть якщо йдеться про засновника, не може почуватися винятковим інтерпретатором харизми, а тим паче припускати, що вона не підпорядковується вселенському правові Церкви. Такий підхід може зумовити і продемонструвати недовіру в інших церковних структурах³⁶ до богопосвяченої родини або відповідної спільноти.

Цими роками не бракувало – особливо в нещодавно заснованих інститутах – епізодів і ситуацій маніпулювання свободою і гідністю осіб. Їх не лише змушували до повної залежності, яка умертвляла гідність (а деколи

³⁵ Див. Іван Павло II, Апостольський лист *Novo millennio ineunte* (6 січня 2001), 45; Конгрегація Інститутів богопосвяченого життя і Товариств апостольського життя, Інструкція *Ripartire da Cristo. Оновлене зобов'язання богопосвяченого життя у Третньому тисячолітті* (19 травня 2002), 14.

³⁶ Конгрегація Інститутів богопосвяченого життя і Товариств апостольського життя, Інструкція, *Служіння влади і послух. Faciem tuam, Domine, requiram* (11 травня 2008), 13f.

навіть й основоположні права людини), але й, завдяки різним обхідним маневрам і претензії на вірність Божим задумам через харизму, до такого підпорядкування, яке стосувалася сфери моральності й навіть статевої інтимності. Це спричиняє величезні скандали й викликає загальне обурення, коли про такі факти дізнаються інші.

21. У щоденному служінні влади можна запобігти тому, що особа буде змушена постійно просити дозволи для нормальної повсякденної діяльності. Той, хто обіймає керівні посади, не повинен заохочувати інфантильного підходу, який призводить до безвідповідальної поведінки. Таке ставлення навряд чи сприятиме зрілості інших осіб.

На жаль, необхідно визнати, що подібні ситуації трапляються набагато частіше, аніж ситуації, коли інші готові прийняти щось або відмовитись від чогось, особливо це стосується жіночих Інститутів. Це є однією з причин того, що багато осіб покидає богопосвячене життя. Для декого це єдиний вихід із ситуації, яка здається нестерпною.

Кожен запит про вихід має стати можливістю серйозно переосмислити взаємну відповідальність спільноти, особливо настоятелів. Необхідно чітко сказати, що авторитаризм шкодить життю і вірності богопосвячених осіб! Кодекс однозначно заявляє: «Братнє життя, притаманне кожному Інститутові [...] необхідно визначити так, щоб воно стало для всіх взаємною підтримкою під час реалізації покликання кожного»³⁷.

³⁷ CIC, кан. 602; див. II Ватиканський Собор, Декрет про оновлення чернечого життя *Perfectae caritatis*, 15.

Тому той, хто здійснює своє служіння без терпеливості слухання і прийняття розуміння, опиняється в умовах слабого авторитету стосовно своїх співбратів або співсестер. І справді, «влада вищого настоятеля має відзначатися духом Христа, який прийшов служити, а не для того, щоб Йому служили»³⁸. Підхід у стилі Ісуса Христа-Слуги, який миє ноги своїх учнів, щоб вони брали участь в Його житті та любові.³⁹

Моделі взаємин

22. У коментарі про *нові бурдюки*, про які говорив Ісус Христос, було сказано, що заміна *бурдюків* не відбувається автоматично, адже це вимагає зусиль, вміння та відкритості на переміни. Щоб це сталося, потрібна великодушна відкритість на те, щоб відмовитися від усяких привілеїв. Необхідно нагадати, що ніхто, передусім ті особи, які обіймають керівні посади, не можуть вважати себе вільними від низки відмов від тих схем, які давно себе віджили й часто надзвичайно шкідливі. Жодні переміни не будуть можливими без відмови від застарілих схем⁴⁰, адже необхідно, щоб відкрилися нові горизонти й можливості в уряді, спільному житті, управлінні благами та місії. У жодному разі не можна затримуватися

³⁸ Конгрегація Інститутів богопосвяченого життя і Товариств апостольського життя, Інструкція *Служіння влади і послух. Faciet tuam, Domine, requiram* (11 травня 2008), 14b.

³⁹ Див. *Там само*, 12.

⁴⁰ II Ватиканський Собор, Декрет про оновлення чернечого життя *Perfectae caritatis*, 3.

на підході, який зосереджений на збереженні, а не на справжній перекваліфікації стилю і поведінки.

Чітким знаком такої ситуації є наполеглива централізація вирішальної влади і брак змін в уряді спільноти та Інститутів.

З євангельською парезією ми повинні усвідомити, що в деяких жіночих згромадженнях спостерігається довічне обіймання посад. Деякі особи залишаються на керівних посадах, нехай і виконуючи різні функції, упродовж багатьох років. Було б доречним подбати, завдяки відповідним загальним нормам, про те, щоб пом'якшити наслідки середньої і довгої тривалості поширеної практики обирання на відповідальні посади членів попередніх вищих урядів. Іншими словами, потрібні нормативи, які б унеможливили подальше перебування на посаді після канонічного закінчення терміну, не дозволяючи звертатися до формулювань, які насправді скеровані на те, щоб обійти норми.

23. Іншим пунктом, який не можна приховувати, це те, що в ці десятиріччя інтенсифікувалася клерикалізація богопосвяченого життя. Одним із найбільш очевидних феноменів цього є кількісна криза в Інститутах богопосвяченого життя мирянського типу.⁴¹

Іншим явищем є ченці-священики, які зосереджені винятково на єпархіальному житті, а не на спільнотному, що негативно на ньому позначається.

⁴¹ Див. Конгрегація Інститутів богопосвяченого життя і Товариств апостольського життя, *Ідентичність і місія ченця-брата у Церкві*, LEV, Ватикан, 2013.

Залишаються відкритими богословські та еклезіологічні роздуми про постать і функції ченця-пресвітера, особливо в тому випадку, коли він приймає душпастирське служіння.

Окрім того, необхідно розглянути феномен ченців-священиків, яких щиросеречно приймає до своєї єпархії єпископ без належного попереднього розпізнання і необхідних запевнень. З іншого боку, аналогічно треба пильнувати ту легкість, з якою певні богопосвячені інститути приймають без належного розпізнання клириків і семінаристів, яких відрахували з семінарії чи інших інститутів.⁴² Ці три пункти аж ніяк не можуть стати неочікуваними, зокрема для того, щоб запобігти більш серйозним труднощам в осіб і спільнот.

24. Послух і служіння влади залишаються дуже чутливими питаннями, зокрема тому, що культури й моделі пережили глибокі, невідомі дотепер переміни, які багатьох просто дезорієнтували. В сучасному контексті сама термінологія *настоятели* і *підлеглі* вже не є адекватною. Те, що функціонувало в контексті взаємин пірамідального та авторитарного типу, вже не є ані бажаним, ані дієвим із точки зору чутливості єдності нашого способу відчувати Церкву і прагнути Її.. Необхідно врахувати, що справжній послух не може обійтися без того, щоб поставити на перше місце послух Богові як владі, так і тих, хто Її слухається. Так само не можна оминати послуху Ісуса Христа; послух, який містить крик любові

⁴² Конгрегація у справах духовенства, *Дар священничого поклонання. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (8 грудня 2016).

«Боже мій, Боже мій, чому ти мене покинув?» (Мт. 27, 46)
і тишу любові Отця.

Папа Франциск терміново звертається до «усіх спільнот світу», щоб вони дали «яскраве і притягальне свідчення братньої єдності. Нехай усі захоплюються тим, як ви дбаєте одне про одного, як підтримуєте і супроводжуєте одне одного»⁴³.

Тому справжній послух не виключає, а навпаки вимагає, щоб кожен виявив власне переконання, яке дозрівало під час розпізнання, навіть якщо це переконання не збігається з тим, чого вимагає настоятель. Після цього всього, якщо в ім'я єдності якийсь брат чи сестра, навіть коли вони й бачили щось краще, слухається зі своєї спонтанної волі, саме тоді в життя і втілюється *благочинний послух*.⁴⁴

Поширеним враженням є те, що нерідко у взаєминах настоятель–підлеглий бракує євангельської основи братерства. Більшу увагу приділяють інституції, а не особам, з яких вона складається. Невипадково серед головних причин виходів, відповідно до досвіду цього Згромадження, наголошено на: ослабленні бачення віри, конфліктах у братньому житті і слабке за людяністю життя спільноти.

Насправді спосіб керувати спільнотою настоятелями прекрасно описаний у *Кодексі* як реалізація того, що каже *Perfectae caritatis*: «Настоятелі повинні в душі служіння [...] керувати підлеглими як дітьми Божими і, з пошаною до людської особистості, плекати їхній

⁴³ Франциск, Апостольське повчання *Evangelii gaudium* (24 листопада 2013), 99.

⁴⁴ Див. Франциск Асизький, *Духовні зауваження*, III. 6.

добровільний послух [...], прагнути збудувати братню спільноту у Христі, в якій би передусім шукали й любили Бога»⁴⁵.

25. На особливу увагу в нових згромадженнях заслуговують взаємини настоятель–засновник. У той час, як треба дякувати Святому Духові за численні харизми, які оживляють церковне життя, ми не можемо приховати нашої розгубленості, зумовленої такими підходами, які часто керуються вузьким баченням послуху, яке нерідко може виявитися небезпечним. У деяких випадках ЩОСЬ ПРОПУЩЕНО??? сприяють не співпраці з «активним послухом і відповідальністю»⁴⁶, а інфантильному підпорядкуванню і скрупульозній залежності. Так можна заподіяти шкоду людській гідності або навіть принизити її.

Не завжди в таких нових досвідах чи інших контекстах належно враховують і відповідно ставляться до різниці між зовнішньою і внутрішньою підсудністю.⁴⁷ Надійна гарантія згаданої різниці запобігає несвоєчасним втручанням, які можуть зумовити ситуації браку внутрішньої свободи та психологічної залежності, що може стати причиною своєрідного контролювання сумління інших осіб. У цьому та інших випадках йдеться про те, щоб не виробляти в підлеглих надмірної залежності, яка

⁴⁵ СІС, кан. 618–619; див. II Ватиканський Собор, Декрет про оновлення чернечого життя *Perfectae caritatis*, 14.

⁴⁶ Див. II Ватиканський Собор, Декрет про оновлення чернечого життя *Perfectae caritatis*, 14.

⁴⁷ Розглядаючи це питання, особливу увагу необхідно приділити канонові 630.

може набути вигляду плагіату на межі психологічного насильства. У цій сфері необхідно також відокремити постать засновника від особи настоятеля.

26. У вирівняному під лінійку спільнотному житті, яке не залишає місця для оригінальності, відповідальності й щирих братніх взаємин, народжується слабка спільність у реальному житті. Порушення таких взаємин дуже очевидне в конкретних способах жити євангельською спільністю благ, що змінює братні взаємини. Папа Франциск попереджає: «Фінансова криза, у якій перебуваємо, змушує нас забути, що в її основі – глибока антропологічна криза: заперечення першості людської істоти!»⁴⁸.

Богосвячене життя змогло впродовж своєї довгої історії пророко щоразу протистояти тому, щоб економічна влада змогла принизити людей, особливо найбідніших. В сучасній глобальній ситуації фінансової кризи, про яку нам постійно нагадує Папа Франциск, богосвячені особи покликані бути по-справжньому вірними і творчими, щоб не втратилося пророцтво спільного життя всередині й солідарність із зовнішнім світом, особливо з найбіднішими та найслабшими.

Ми перейшли від домашньої економіки до адміністративних і управлінських процесів, які практично виходять з-під нашого контролю, акцентуючи на нашій швидкоплинності і передусім на нашій неготовності. Ми повинні якомога швидше сфокусуватися на прозорості у сфері економіки й фінансів, оскільки саме це є першим

⁴⁸ Франциск, Апостольське повчання *Evangelii gaudium* (24 листопада 2013), 55.

кроком до відновлення справжнього євангельського почуття реальної єдності благ у межах спільноти та їхнього конкретного поділу з тими, хто живе поруч із нами.

27. У спільноті розподіл благ має завжди відбуватися в душі справедливості і взаємної відповідальності. У деяких випадках констатують мало не режим, який зраджує незаперечні основи життя у спільноті, хоча «влада покликає сприяти розвиткові гідності особи»⁴⁹. Не можна погоджуватися з таким стилем управління, за якого економічна незалежність деяких відповідає залежності інших, підриваючи відчуття взаємної належності і гарантування рівності, попри відмінності в ролях і служінні.

Регламентация стилю життя окремих богопосвячених осіб не звільняє від серйозного й обережного процесу розпізнання щодо убогості Інституту як оцінки, діяльності і значущого свідчення в Церкві та серед Божого народу.

28. Богопосвячені особи, вкорінені у свідомості першості буття, а не володіння, та етики, а не економіки, повинні прийняти за душу своєї діяльності етику солідарності та поділу, уникаючи ексклюзивного управління ресурсами кількома особами.

Процеси управління благами Інституту не можуть міститись у замкненому колі, адже в такому випадку вони не виражають цифру ??? ЧИ ВСЕ ТАК ??? церковності. Блага Інститутів є благами Церкви, будучи спря-

⁴⁹ Конгрегація Інститутів богопосвяченого життя і Товариств апостольського життя, Інструкція *Служіння влади і послух. Faciem tuam, Domine, requiram* (11 травня 2008), 13b.

мованими в євангельський спосіб на ті самі цілі сприяння розвиткові людської особи, місії, благочинного та солідарного поділу з Божим народом, з особливою увагою і турботою про бідних, адже саме цей спільний обов'язок може вдихнути нове життя в Інститут.

Ця солідарність, якою вочевидь живуть у кожному Інституті чи спільноті, має поширюватися і на інші Інститути. В *Апостольському листі до всіх богопосвячених осіб* Папа Франциск запрошує до «єдності між членами різних інститутів»⁵⁰. Чому б не подумати і про єдність, яка була б дієвою у сфері економіки, особливо з тими Інститутами, які переживають складні періоди, ставлячи на спільний стіл свої ресурси?⁵¹ Це було би прекрасне свідчення єдності в межах богопосвяченого життя, про чим знаком для цього нашого суспільства, у якому панує «нова, невидима, а іноді віртуальна тиранія, яка в односторонньому порядку невблаганно нав'язує свої закони і свої правила»⁵², тиранія влади й володіння, яка «не знає меж»⁵³.

⁵⁰ Франциск, *Апостольський лист до всіх богопосвячених осіб з нагоди Року богопосвяченого життя* (21 листопада 2014), II, 3.

⁵¹ Див. Конгрегація Інститутів богопосвяченого життя і Товариств апостольського життя, *Окружний лист Керівні засади щодо управління благами в Інститутах богопосвяченого життя і товариствах апостольського життя* (2 серпня 2014), 2.3.

⁵² Франциск, *Апостольське повчання Evangelii gaudium* (24 листопада 2013), 56.

⁵³ Там само.

Розділ 3

Приготувати нові бурдюки

29. Ісус Христос часто попереджав своїх учнів про небезпеку схильності повернути новизну євангельської звістки до старих звичок, ризикуючи звести його до *етосу* чистого повторювання. Разом із притчею про *нове вино*, яке треба наливати в *нові бурдюки*, ми покликані дозволити, щоб нами керувала логіка блаженств. Нагірна проповідь – це *magna carta* для шляху кожного учня: *Ви чули, що було сказано... а я кажу вам* (див. Мт. 5, 21.27.33.38.43). Це напрямок, у якому треба рухатися, але Господь застерігає нас і від небезпеки легалістичного руху у зворотному напрямку: *Бережіться...* (Мр. 8, 15; Мт. 16, 11; Лк. 12, 15).

Сукупність слів і жестів Ісуса Христа постійно спонукає до процесу безмежної відкритості на *новизну Царства*. Першим кроком цієї відкритості є розпізнання та відмова від того всього, що суперечить головним цінностям вірності Богові, яка виявляється через готовність служіння: *Не так воно хай буде між вами* (див. Мр. 10, 43). Життя Ісуса Христа – це історія *нової практики*, у якій вкорінене *нове життя* Його учнів, покликаних бути чутливими до нової логіки й нових пріоритетів, на які вказує Євангеліє.

Вірність у Святому Духові

30. Аналіз викликів, які дотепер залишаються без відповіді, котрий ми представили в першій частині цих *Ке-*

рівних вказівок, має вивести нас на євангельський поріг так, щоб ми були готовими відкрити нові шляхи надії для інших людей. За аналогією ми можемо навести те, що казав Папа Франциск: «Душпастирювання в місійному ключі вимагає відмовитися від зручного пасторального критерію «так робили завжди». Заохочую всіх бути відважними і творчими в переосмисленні завдань, структур, стилю і методів, які використовують в євангелізації власних спільнот»⁵⁴.

Йдеться про те, щоб відкрити нові *шляхи* до автентичності євангельського та харизматичного свідчення богосвяченого життя; про те, щоб розпізнати й розпочати необхідні процеси очищення і зцілення закваски «злости і лукавства» (див 1 Кор. 5, 8). У цьому захопливому й зобов'язувальному процесі неминучі напруження і страждання можуть стати сигналом нової «вагітності». І дійсно, ми вже перебуваємо на порозі нової синтези, яка народиться зі *стогами внутрішніми і невимовними* (див. Рим. 8, 23.26) і з терпеливим втіленням творчої вірності.⁵⁵

31. Щоденні заклики Папи Франциска до радісної євангелізації без лицемірства заохочують до певного спрощення, яке віднайде віру простих і мужність святих. Євангельська оригінальність (Мр. 10, 43), яку намагається пророкувати богосвячене життя, проходить через конкретні ставлення і рішення: першочерговість служіння (Мр. 10, 43–45) і постійний шлях до убогих,

⁵⁴ Франциск, Апостольське повчання *Evangelii gaudium* (24 листопада 2013), 33.

⁵⁵ Див. Іван Павло II, Апостольське повчання *Vita consecrata* (25 березня 1996), 37.

солідарність із найменшими (Лк. 9, 48); сприяння становленню гідності особи за будь-яких обставин життя та страждань (Мт. 25, 40); субсидіарність як здійснення взаємної довіри та великодушної співпраці всіх з усіма.

32. Щоб мати змогу відповісти на заклики Святого Духа та на провокації історії, варто згадати, що «Богосвячене життя міститься в самому серці Церкви, будучи вирішальним елементом її місії, оскільки «виявляє і визначає справжню сутність християнського покликання» і «прагнення всієї Церкви-Нареченої поєднатися з єдиним Нареченим»»⁵⁶. Природа знаку, який зокрема визначає богосвячене життя на історичному шляху Божого народу, по-особливому поміщає його на рівень євангельського пророцтва. Цей пророчий рівень є знаком і плодом харизматичної природи, яка уможливлює винахідливість й оригінальність. Це потребує постійної відкритості на знаки, які походять від Святого Духа, будучи готовими прислухатися до *лагідного вітерця* (1 Цар. 19, 12). Лише такий підхід дає змогу розпізнати дивовижні шляхи (див. Йо. 3, 8) благодаті, що сприяє відродженню нової надії на плідність Слова Божого (див. Йо. 4, 35).

33. Ідентичність з усіма її аспектами аж ніяк не є чимось непорушним і теоретичним, адже це спільний процес зростання. Різниця поколінь, інкультурація, мультикультуралізм та відмінність культур, які дедалі більше визначають Інститути богосвяченого життя, спричиняють труднощі й можуть стати сферою викликів справжнього спільнотного діалогу в щирості та лю-

⁵⁶ Там само, 3.

бові Христа. Лише так кожен відчуватиме себе залученим і відповідальним за *спільнотний проект* так, «щоб він став для всіх взаємною підтримкою у реалізації покликання кожного»⁵⁷.

Ці потреби вимагають зміни структур, щоб вони стали для всіх підтримкою оновленої довіри, яка заново запустить братню динаміку.

Формаційні моделі і формація форматорів

34. Формаційна сфера за ці роки пережила суттєві переміни способів, мов, динамік, цінностей, цілей і етапів. Папа Франциск наголосив: «Необхідно завжди думати в межах Божого народу, всередині нього. [...] Ми не можемо готувати адміністраторів і управителів, адже нам потрібні батьки, брати, товариші на цьому шляху»⁵⁸, а також: «Формація – це ремесло, а не поліційний нагляд»⁵⁹.

Прийняття власної *Ratio formationis* зобов'язало чимало Інститутів відповісти на нові вимоги. Проте все ще помітна суттєва прірва в мові, якості та містагогічній мудрості. Навіть будучи щойно написаними, це лише переписані зі старих рецептурні книги. А формаційний аспект є основоположним для майбутнього богопосвяченого життя.

35. Зокрема *постійна формація* потребує особливої опіки, про що говорив Папа під час відомого діалогу з Генеральними Настоятелями:

⁵⁷ CIC, кан. 602.

⁵⁸ Франциск, *Пробудіть світ. Розмова папи Франциска з Генеральними Настоятелями*, у *La Civiltà Cattolica*, 15 (2014/1), 11.

⁵⁹ Там само, 10.

а) Постійна формація має бути організована відповідно до церковної ідентичності богопосвяченого життя. І йдеться не тільки про те, щоб оновитися на підставі нових богословських теорій, церковних норм чи нових досліджень, пов'язаних із власною історією і харизмою Інституту. Завдання полягає у тому, щоб консолідувати, а часто й віднайти своє місце у Церкві на служінні людству. Часто ця праця збігається із класичним *другим наверненням*, яке настає у вирішальні моменти життя, як наприклад, середній вік, *кризова* ситуація або відхід від активного життя через хворобу або поважний вік.⁶⁰

б) Ми переконані в тому, що формація має тривати впродовж всього життя. Також ми повинні визнати, що досі не існує культури тривалої формації. Цей недолік – результат часткової і редуکتивної ментальності в питанні тривалої формації, тому чутливість до її важливості – недостатня, а залучення окремих осіб – мінімальне. На рівні педагогічної практики ми дотепер не віднайшли конкретних доріг на індивідуальному і спільнотному, рівнях, які б перетворили формацію на шлях зростання у творчій вірності з помітними і тривалими наслідками в конкретному житті.

в) Зокрема ніяк не може минути ідея, що формація є справді постійною лише за умови, що вона звичайна, тобто здійснюється в реаліях кожного дня. Усе ще існує слабка або соціологічна інтерпретація постійної формації, яка пов'язана з простим обов'язком оновлення або можливої потреби духовного відродження, а не постійного ставлення??? слухання і поділу закликами, про-

⁶⁰ Див. Іван Павло II, Апостольське повчання *Vita Consecrata* (25 березня 1996), 70.

блемами та горизонтами. Кожен покликаний дозволити доторкнутися до нього, навчити його, спровокувати і осяяти життям й історією, тим, що звіщає та відзначає, бідними і відкинутими, близькими і далекими.

з) Окрім того, необхідно прояснити роль початкової формації. Вона не може задовольнятися вихованням послуху, здорових звичок і традицій певної групи. Вона повинна зробити молоду богопосвячену особу по-справжньому *docibilis*. Це означає сформувати вільне серце, яке зможе вчитися з подій кожного дня, впродовж усього життя служити іншим у стилі Христа.

л) Говорячи на цю тему, по-особливому необхідними стають роздуми і про структурно-інституційний вимір постійної формації. Як свого часу, після Тридентського собору, з'явилися семінарії і новіціати для початкової формації, так і ми покликані реалізувати форми та структури, які підтримуватимуть шлях кожної богопосвяченої особи до поступового уподібнення до почуттів Сина (див. Флп. 2, 5). Це був надзвичайно красномовний інституційний знак.

36. Настоятелі покликані бути близькими до богопосвячених осіб в усіх проблемах, які стосуються їхнього шляху і на особистому, і на спільнотному рівнях. Особливе завдання настоятелів – супроводжувати, за допомогою щирого і конструктивного діалогу, тих, хто перебуває у формації, або ж за різних обставин повертається до цих програм. Труднощі, з якими ми зіткнулися, вимагають сприяти розвитку такого братнього життя, у якому гуманні та євангельські елементи віднайдуть рівновагу, щоб кожен почувався співвідповідальним і водночас був визнаний необхідним для побудови

братньої спільноти. Справді, саме вона є місцем визначної постійної формації.

37. Нові види професіоналізму мають бути належно вишколені і серед форматорів,, і у мультикультурних контекстах. «Добрі структури допомагають, але їх самих недостатньо»⁶¹. Міжпровінційні або міжнародні структури, призначені для формації кандидатів, передбачають, що форматорами/форматорками мають стати ті, які дійсно переконані в тому, що «християнство не має єдиної моделі культури, – радше, «цілком залишаючись собою, зберігаючи безоглядну відданість євангельській науці та церковній традиції, воно, водночас, набиратиме рис різних культур і народів, у яких прийметься і запустить коріння»»⁶². Це передбачає здібність і покору, щоб не нав'язувати певної культурної системи, а підживлювати кожен культуру зерном Євангелія і власної харизматичної традиції, пильно уникаючи «марнославної сакралізації власної культури»⁶³.

Поєднання нових знань і компетенцій може посприяти формаційному супроводу в особливому мультикультурному контексті, щоб подолати різні форми асиміляції або утвердження, які спостерігаються впродовж формаційного шляху і згодом, створюючи проблеми, які негативно позначаються на відчутті належності до Інституту й витривалості в покликанні до *sequela Christi*.

⁶¹ Венедикт XVI, Енцикліка *Spe Salvi* (30 листопада 2007), 25.

⁶² Франциск, Апостольське повчання *Evangelii gaudium* (24 листопада 2013), 116.

⁶³ Там само, 117.

У напрямі євангельського типу взаємин

Взаємини і мультикультурні процеси

38. Роздумувати про жіноче богопосвячене життя – означає поставити конкретні запитання і про інституції, і про посвячених жінок як окремих осіб і як спільнот, враховуючи складність нашого часу. Треба визнати, що в ці роки, особливо від часів *Mulieris Dignitatem* (1988), Учительство Церкви заохочувало й супроводжувало шанобливе бачення культурних і церковних процесів жіночої ідентичності, яка очевидно (або деколи приховано) впливає на життя Інститутів.

Зокрема культурні відмінності змушують до подвійного шляху вкорінення у власному специфічному культурному бутті та вмінні перевершувати його межі завдяки дедалі більшому євангельському диханню. Через чернечу професію богопосвячена особа обирає життя посередника між своєю специфічною культурною належністю і своїм потягом до євангельського життя, яке обов'язково розширює її горизонти й поглиблює її чутливість. Терміновим завданням стає дослідження цієї функції посередництва, не підпорядковуючи її певним особливостям культурних відмінностей.

Із такої точки зору стає очевидною необхідність певного перегляду богослов'я богопосвяченого життя в його основоположних елементах, приймаючи приклади, що походять із жіночого світу, поєднуючи їх з чоловічим. Наголошення на специфіці не має відсувати на другий план належність до одного людства. Тому доречно відродити міждисциплінарні підходи не тільки в царині богослов'я, але й гуманітарних наук з їхніми численними артикуляціями.

39. Зокрема потрібно приділити термінову й цільову увагу недавній поспішній інтернаціоналізації, особливо жіночих інститутів, яка часто супроводжувалася несподіваними рішеннями без обережної поступовості. Необхідно визнати, що географічне поширення не супроводжувалося належним переглядом стилів і структур, ментальних схем і культурних знань, які уможливають справжню інкультурацію та інтеграцію. Зокрема цей брак оновлення стосується належного цінування способу почуватися жінками в Церкві та суспільстві, про що йдеться і в папському вченні. Недостатнє усвідомлення або (що набагато гірше) вилучення жіночого питання зумовлює негативні наслідки й може заподіяти непоправну шкоду новим поколінням жінок. Справді, багато жінок, довіряючись Інститутові, щоб бути запровадженими і сформованими до *sequela Christi*, згодом змушені прийняти моделі поведінки, які вже давно застаріли, особливо якщо йдеться про ролі, у яких більше «рабства», а не служіння в душі євангельської свободи.

40. Процеси інтернаціоналізації повинні зобов'язати всі Інститути (чоловічі та жіночі) перетворитися на майстерні солідарної гостинності, у яких різні види чутливості й культур можуть набути невідомих дотепер сил і значення, які є по-справжньому пророчими. Ця солідарна гостинність будується завдяки справжньому діалогові між культурами, щоб усі могли повернутися до Євангелія, не відмовляючись від своєї особливості. Завданням богопосвяченого життя не є берегти себе як перманентний стан у різних культурах, із якими воно

стикається. Воно має постійно зберігати євангельське навернення в серці поступової розбудови міжкультурної людської дійсності.

Деколи слабке й нецілісне антропологічно-духовне бачення жіночої ідентичності ризикує згасити або зранити життєдайність *sodales*, присутніх в Інститутах богосвяченого життя. Необхідно ще багато працювати над тим, щоб заохотити спільнотні моделі, які відповідають жіночій ідентичності богосвячених жінок. Через це необхідно зміцнити структури взаємин діалогу й сестринства між настоятельками та сестрами. Жодна сестра не має бути зведена до стану підкорення, що, на жаль, досить часто трапляється. Такий стан сприяє небезпечному інфантилізмові й може зашкодити глобальному дозріванню особи.

Треба пильнувати, щоб розрив між богосвяченими жінками, які обіймають керівні посади (на різних рівнях) або розпоряджаються благами (на різних рівнях), і сестрами, які залежать від них, не став джерелом страждань, зумовлених нерівністю й авторитаризмом. Стається так, що перші розвивають зрілість і вміння планувати, а інші позбавлені навіть найпростіших форм рішення і розвитку особистих і спільнотних ресурсів.

Служіння влади: моделі взаємин

41. У більш глобальному баченні богосвяченого життя, розробленому від часів Собору, було перейдено від центральності ролі влади до центральності динаміки братерства. Саме тому влада не може не служити

єдності: це справжнє служіння супроводу братів і сестер до свідомої та відповідальної вірності.

Справді, діалог між братами або сестрами і слухання окремих осіб стають істотним місцем для такого служіння влади, яке є євангельським. Використання менеджерських технік чи застосування наддуховних і патерналістських способів, які вважають вираженням «Божої волі», значно менш ефективно, ніж служіння, покликане до діалогу з очікуваннями інших, з повсякденною дійсністю і цінностями, якими живуть і які поділяють у спільноті.

42. У взаєминах настоятель–підлеглий виклик полягає у відповідальному поділі спільного проекту, долаючи просте виконання послухів, які не служать Євангелію і скеровані лише на те, щоб зберегти наявний стан речей або відповісти на певні потреби управління, зокрема у сфері економіки.

Із такої точки зору можна оцінити випадки, з якими ця Конгрегація часто стикається з нагоди схвалення Статутів (нова редакція і/або поправки), щоб мати змогу рухатися в напрямі зміни формулювання чинної юридичної термінології з огляду на терміни «настоятель» і «підлеглий». Саме про це чітко йдеться у соборному декреті *Perfectae Caritatis*: «Спосіб життя, молитви і праці має всюди, а особливо на місійних територіях, належно відповідати сучасним фізичним та психічним обставинам ченців, а також – відповідно до характеру кожного інституту – потребам апостоляту, культурним вимогам та соціальним і економічним обставинам»⁶⁴.

⁶⁴ II Ватиканський Собор, Декрет про оновлення чернечого життя *Perfectae caritatis*, 3.

43. Тому необхідно заохочувати таке служіння влади, яке кличе до співпраці й до спільного бачення у стилі братерства. Конгрегація, у єдності з соборним шляхом, видала свого часу Інструкцію *Служіння влади і послух. Faciet tuam, Domine, requiram*, визнаючи, що «ця тема потребує окремих роздумів, особливо через переміни, які останніми роками спостерігаємо всередині Інститутів і спільнот, а також у світлі того, що запропонували недавні документи Учителства Церкви про оновлення богопосвяченого життя»⁶⁵.

Справді, не може не непокоїти – більше ніж через п'ятдесят років після закінчення Собору – незмінність стилів і практик уряду, які далекі від духу служіння або взагалі суперечать йому, вироджуючись у різні форми авторитаризму.

44. Законна прерогатива особистої влади настоятелів і настоятельок⁶⁶ у деяких випадках неправильно розуміється як приватна влада на межі невідповідного протагонізму, як про це попереджає Папа Франциск: «Подумаймо про шкоду, яку завдають Божому народові чоловіки і жінки Церкви, котрі є кар'єристами, альпіністами, які використовують народ, Церкву, братів і сестер – тих, кому вони мають служити, – як трамплін для власних інтересів й особистих амбіцій. Такі особи

⁶⁵ Конгрегація Інститутів богопосвяченого життя і Товариств апостольського життя, Інструкція, *Служіння влади і послух. Faciet tuam, Domine, requiram* (11 травня 2008), 3.

⁶⁶ Див. *СІС*, кан. 618.

заподіюють Церкві величезну шкоду»⁶⁷. Не тільки той, хто здійснює служіння влади, повинен бути обережним, «щоб не піддатися спокусі особистої самодостатності і не вірити, що все залежить від нього або від неї»⁶⁸.

45. Влада, яка зосереджена на собі, відходить від євангельської логіки відповідальності між братами і сестрами, підриваючи ті їхні впевненості віри, які мають провадити їх.⁶⁹ Таким чином створюється порочне коло, яке компрометує бачення віри, котра є однозначною передумовою визнання ролі настоятелів. Таке визнання не обмежується тим, що зважає на особистість чергового настоятеля або настоятельки, а виходить далеко за ці межі. Йдеться про те, щоб вірити й довіряти одне одному в душі правди.

Навіть у випадку конфліктів і сварок звернення до різних форм авторитаризму створює спіраль непорозумінь і ран, які, не говорячи вже про конкретні випадки, помножують в Інституті дезорієнтацію і зневіру, тобто сумніви щодо найближчого майбутнього Інституту. Той, хто покликаний до служіння влади – за будь-яких обставин – не може обійтися без почуття відповідальності, яка передусім передбачає врівноважене почуття

⁶⁷ Франциск, *Промова до учасників Пленарної асамблеї Міжнародного об'єднання Генеральних Настоятелів* (Рим, 8 травня 2013), 2.

⁶⁸ Конгрегація Інститутів богопосвяченого життя і Товариств апостольського життя, *Інструкція, Служіння влади і послух. Faciem tuam, Domine, requiram* (11 травня 2008), 25b.

⁶⁹ Див. Павло VI, *Апостольське повчання Evangelica Testificatio* (29 червня 1971), 25.

власної відповідальності за братів і сестер. «Все це стає можливим завдяки вірі у відповідальність братів, «плекаючи їхній добровільний послух в пошані до людської особи», і завдяки діалогу, враховуючи, що прийняття має відбуватися «в душі віри і любові, щоб слідувати за послужним Христом», а не через якісь інші причини»⁷⁰.

46. «Настоятелі, призначені на певний термін, не мають обіймати керівних посад безперервно впродовж занадто тривалого часу»⁷¹. Норма Кодексу все ще перебуває на етапі прийняття. У практиці Інститутів є багато перемінних, зокрема і суттєвих ???. Причини, які зазвичай наводять для того, щоб продовжити мандат, окрім передбачених власним Правом часовихтермінів, відповідають на особливі ситуації або нестачу ресурсів, з особливим посиленням на локальні спільноти. Вплив притаманних для Інституту традицій посприяв виробленню певної ментальності, яка фактично стає на заваді чергуванню. Це перетворює роль служіння на збереження посади. Із такої точки зору, якщо норми, передбачені у власному Праві, є невідповідними, то їх потрібно переглянути; якщо ж вони чіткі й відповідні – їх потрібно виконувати.

Здається, що уважний аналіз сповільнення у зміні Ннастоятелів і Ннастоятельок схиляється радше до турботи про забезпечення неперервності управління структурами, приділяючи менше уваги вимогам

⁷⁰ Конгрегація Інститутів богопосвяченого життя і Товариств апостольського життя, Інструкція, *Служіння влади і послух. Faciet tuam, Domine, requiram* (11 травня 2008), 14b.

⁷¹ CIC, кан. 624 § 2.

релігійно-апостольського проводу спільноти. Окрім того, у рамках аналізу спільнот, присутність братів і сестер останніх поколінь створює умови для зміни генерацій. Затримки в чергуванні можна сприймати як недовіру до їхніх здібностей і можливостей, створюючи порожнечу, яка згодом може виявитися нездоланною.

47. Ми всі повинні пам'ятати, що сказав з цього проводу Папа Франциск: «У богопосвяченому житті переживається зустріч між молодими і особами поважного віку, між дотриманням і пророцтвом. Не треба розглядати це як дві протипоставлені дійсності! Для старших співбратів корисно передати мудрість молоді; а для молоді – зібрати цю спадщину досвіду та мудрості, нести її вперед, не для того, щоб зберігати її в музеї, а щоб протистояти викликам, які ставить перед нами життя, і подбати про благо відповідних богопосвячених родин і всієї Церкви»⁷².

Служіння влади: капітули і ради

48. У цій постійній праці розпізнання й оновлення особливої важливості набувають «Капітули (або аналогічні до них зібрання), і часткові, і генеральні, під час яких кожен Інститут покликаний обрати Настоятелів або Настоятельок відповідно до норм, що встановили Статути, і розпізнати, у світлі Святого Духа, відповідні способи для збереження та актуалізації в різних істо-

⁷² Франциск, *Проповідь* під час празника Стрітєння Господнього для XVIII Всесвітнього дня богопосвяченого життя, Рим (2 лютого 2014).

ричних і культурних ситуаціях своєї харизми та власної духовної спадщини»⁷³. Окрім того, Капітула «має складатися так, щоб вона, представляючи весь інститут, була справжнім знаком його єдності в любові»⁷⁴.

Роздуми про капітулярне представлення рухаються від свого найбільш автентичного горизонту: єдність у любові. Правила і процедури для обрання сестер і братів на Капітули особливо на генеральному рівні – не можуть порушувати зміненого порядку поколінь і культури, який тепер формує обличчя багатьох інститутів богопосвяченого життя і товариств апостольського життя. При формуванні складу капітули мультикультурний вимір має виражатися правильно і врівноважено.

49. Проблема стає більш очевидною, коли правила і процедури перестають бути відповідними або ж стають застарілими, зумовлюючи невірноважене представництво й ризикуючи наразити склад капітули на невідповідні культурні гегемонії або вузькі рамки в аспекті поколінь. Щоб запобігти таким спотворенням, необхідно поступово запроваджувати представництво сестер/братів, які належать до різних культурних середовищ. Йдеться про те, щоб виявити довіру тим, кого в наших середовищах вважають занадто молодими, а в інших – громадських і культурних – вони мали би можливість завдяки своїм здібностям виконувати дуже серйозні завдання. Процедури повинні стати більш гнучкими, щоб забезпечити більш широке й далекоглядне

⁷³ Іван Павло II, Апостольське повчання *Vita Consecrata* (25 березня 1996), 42.

⁷⁴ CIC, кан. 631 § 1.

представництво, щоб гарантувати побудову бажаного і злагіднілого майбутнього.

50. Воля кожного учасника капітули, будучи відкритою на дію Святого Духа, має супроводжувати кожне рішення в лоні асамблеї; вона не нехтує обміном внесками і точками зору, які, попри свою відмінність, спрямовані на пошуки істини. Таким чином потяг до одностайності й можливість досягнути її – це не утопічні цілі, а навпаки – вираження найбільш чіткого результату спільного слухання і відкритості на Святого Духа.

Було б досить необережно обмежувати процес розпізнання приватними горизонтами членів капітули, неначе вона є справою окремих осіб. Йдеться про те, щоб «встановити контакт із проходженням Святого Духа», а це означає «слухати те, що Бог говорить в наших ситуаціях» Інститутові. Розпізнання «не зупиняється на описі ситуацій і проблем [...] воно йде далі і може побачити за кожним обличчям, кожною історією та ситуацією можливість і нагоду»⁷⁵. Генеральна Капітула – і про це не варто забувати – є місцем особистого й колективного послуху Святому Духові; це послухне слухання прикликається, схиляючи розум, серце та тіло в молитві. За такого навернення кожен член капітули в момент рішення діє свідомо і судить у світлі Святого Духа про благо Інституту в Церкві. Такий підхід молитовного послуху постійно пов'язує історію Генеральних Капітул, які не просто так розпочиналися в день П'ятдесятниці.

⁷⁵ Франциск, *Промова з нагоди Церковної асамблеї дієцезії Рима* (16 червня 2016).

51. Капітула також передбачає вибори Генерального Настоятеля і Настоятельки. Цими роками констатовано певну схильність до того, щоб звертатися до клопотання (*postulatio*). Інститут регулюється канонами 180–183 Кодексу канонічного права (CIC). На нього орієнтуються в тих випадках, коли виникають певні перешкоди для канонічного обрання тієї ж особи або у випадках невідповідності особистих реквізитів вимогам, визначеним для цієї ролі вселенським або власним Правом, зокрема: вік, кількість років в обітах⁷⁶, несумісність з посадою⁷⁷. Найчастішим випадком є перешкоди для нового обрання (або переобрання) Генерального Настоятеля або Настоятельки після закінчення терміну мандату, передбаченого у Статутах. Згаданий випадок представляє конотації складності контекстів (Інститути), особистих ситуацій (кандидати вже на посаді) і, не останньою чергою, непередбачених обставин, які змушують звернутися із клопотанням до компетентного органу церковної влади. Зазначимо певні вказівки.

Не найкращою передумовою для процесу розпізнання під час виборів є прийняття як належної можливості клопотання, неначе апріорі відкидаються всі можливі альтернативи. Потрібна більшість становить «принаймні дві третини голосів»⁷⁸. Цей канонічний припис заохочує попередньо роздумати про можливість звернутися із клопотанням. Взаємна відповідальність колегіального типу передбачає також і відповідальність за вивчення альтернативних рішень. Практика деяких Інститутів

⁷⁶ Див. CIC, кан. 623.

⁷⁷ Див. CIC, кан. 152.

⁷⁸ Див. CIC, кан. 181 § 1.

запровадила метод попередніх неформальних консультацій. Запропонований варіант повинен уникати формування упередженої більшості. У протилежному разі крок до клопотання занадто короткий.

52. Генеральні капітули крім Верховного керівника⁷⁹ зазвичай обирають і Раду, яка є органом співпраці в управлінні Інститутом. Від кожного Радника «вимагається переконлива й особиста участь в житті та місії»⁸⁰ Інституту, «участь, яка сприяє діалогу і процесу розпізнання»⁸¹, в дусі щирості⁸² та лояльності, «так щоб була постійною присутність Господа, який просвітлює і провадить»⁸³.

Якщо неминучі труднощі та непорозуміння не вирішити своєчасно, то вони можуть негативно вплинути на бажання дійти згоди й можливість поєднати зусилля на Раді. Орган співпраці в управлінні та турботі про спільне благо Інституту бере на себе обов'язок подбати про власне функціонування, не занедбуючи такі засоби супроводу (духовного, професійного і специфічної підго-

⁷⁹ Див. СІС, кан. 625 § 1.

⁸⁰ Конгрегація Інститутів богопосвяченого життя і Товариств апостольського життя, *Ripartire da Cristo. Оновлене зобов'язання богопосвяченого життя у Третьому тисячолітті* (19 травня 2002), 14.

⁸¹ Там само.

⁸² Див. СІС, кан. 127 § 3.

⁸³ Конгрегація Інститутів богопосвяченого життя і Товариств апостольського життя, *Ripartire da Cristo. Оновлене зобов'язання богопосвяченого життя у Третьому тисячолітті* (19 травня 2002), 14.

товки), які створюють передумови для далекоглядного розпізнання. Справді, Рада має переживати не за власний образ, а насамперед подбати про свою правдоподібність як органу співпраці в управлінні Інституту.

53. Нова географія присутності богопосвяченого життя у Церкві окреслює нові культурні рівноваги в житті та уряді Інститутів.⁸⁴ Міжнародний склад Капітули зазвичай виражає і мультикультурну конфігурацію Ради. Досвід багатьох Інститутів богопосвяченого життя і Товариств апостольського життя вже створив довгу традицію в цьому питанні. Нещодавно створені інститути перебувають у фазі учнівства, щоб отримати можливість «виразити у католицькій єдності прагнення різних народів і культур»⁸⁵. Йдеться про вимогливий шлях, який потребує «очищення й дозрівання»⁸⁶.

Недавні процеси інтернаціоналізації стали відкритими майстернями, відкритими на майбутнє, яке не можна імпровізувати, коли йдеться про формацію до відповідальних ролей, особливо при обійманні посади Радника. Зміна поколінь і культурні переміни не повинні сприяти ситуаціям, які можуть негативно вплинути на внутрішні динаміки радного розпізнання і відображення доброго уряду Інституту.

Наведемо кілька прикладів проблемних ситуацій: гідні особи, які ще недостатньо підготовлені або зарано стають кандидатами; богопосвячені особи, яких

⁸⁴ Див. *Там само*, 17.

⁸⁵ Іван Павло II, Апостольське повчання *Vita Consecrata* (25 березня 1996), 47.

⁸⁶ Франциск, Апостольське повчання *Evangelii gaudium* (24 листопада 2013), 69.

обирають більше з причин культурного плану, аніж завдяки їхньому досвідові та/або душпастирським здібностям; і вимушені рішення, зумовлені відсутністю альтернатив.

54. Залучення братів/сестер, які представляють інші культури та покоління, звичайно не змінює традиційної ролі ради, але впливає на сприйняття ролі і на спосіб її взаємодії всередині ради та поза її межами. Внесок інших точок зору (аналізування/оцінювання проблеми) розширює горизонти розуміння дійсності Інституту: більше з периферії, аніж з центру. Культури і зміна поколінь – поєднання, яке вже само собою складне, – мають викликати новий ентузіазм, який дасть змогу постати перед обличчям стійкого майбутнього Інституту.

Запровадження на відповідальну посаду вписане в досвід. Якщо досвід – це щоденний процес навчання, то навчання має підтримуватися специфічною формацією. У протилежному разі досвід недостатньо цінується для цілей ефективності самої ролі та її інтеграції з динаміками ради. У цьому випадку йдеться про те, щоб заново відкрити або переосмислити вказівки, що визріли впродовж довгої історії традиції управління інститутів богопосвяченого життя і товариств апостольського життя, яка, інвестуючи в теперішнє, готувала майбутнє, звичайно, не без необхідного випробування часом. Найближче майбутнє не може звузити горизонтів: нові види професіоналізму (знання і компетенції) можуть зробити свій внесок у те, щоб розширити наші горизонти, але передусім, щоб не залишатися на периферії майбутнього в ролі короткозорих в'язнів, які в підсумку гальмують спільну подорож.

ЗАКІНЧЕННЯ

55. Богопосвячені чоловіки та жінки за ці роки соборного оновлення працювали з великодушним і сміливим зобов'язанням у Божому винограднику. Тепер настав час збирати врожай і *нове вино*, яке необхідно радісно вичавити з винограду і старанно розлити у відповідні *бурдюки*, щоб процес бродіння, типовий для часу дозрівання, не застоявся, а створив умови для нової стабільності. *Нове вино* і *нові бурдюки* разом готові допомогти нам, якщо це все буде реалізовуватися завдяки нашій співпраці відповідно до харизм і церковних та суспільних обставин, під проводом Святого Духа й відповідальних представників Церкви. Настав час зберегти новизну у творчості, щоб зберігся геніальний??? аромат благословенної Богом плідності.

Нове вино вимагає здібності виходити за межі успадкованих моделей, щоб мати змогу оцінити новизну, породжену Святим Духом, вдячно її прийняти і берегти до цілковитого закінчення процесу бродіння, а не керуватися непередбачуваністю. Також і *нову одяжину*, про яку говорить Ісус Христос на тій же євангельській сторінці, було підготовлено завдяки різним етапам оновлення, і тепер її можна вдягнути з радістю посеред віруючих людей.

56. *Нове вино, нові бурдюки й нова одяжина* вказують на пору зрілості і сповнення, яку не можна ставити під загрозу через необережні поєднання чи тактичні компроміси: *старе* і *нове* не можна перемішувати, оскільки кожне з них належить до своєї пори, є плодом свого часу і своєї праці, тож має зберігатися відповідно до своєї оригінальності.

Нехай Господар виноградника, який дарував плідність праці наших рук і керував процесами оновлення, дасть нам ласку вміти зберігати завдяки відповідним засобам і терпеливій пильності новизну, яку нам було довірено, так, щоб ми не боялися і керувалися оновленим євангельським запалом.

57. Пресвята Діво Маріє, *Жінко нового вина*, збережи в нас прагнення йти вперед в душі послуху новизні Святого Духа, визнаючи знак Його присутності в *новому вині*, плоді врожаю і нових сезонів.

Зроби нас відкритими на Його благодать і готовими підготувати *бурдюки*, які зможуть берегти, а не втрачати бродіння соку життя. Зроби наші кроки більш впевненими у таїнстві хреста, адже саме цього Святий Дух вимагає від кожного нового покоління.

Навчи нас робити те, що Христос, Твій Син, нам каже (див. Йо. 2, 5), щоб щодня перебувати на Його трапезі: це Він є *новим вином*, завдяки якому ми дякуємо, отримуємо і даруємо благословення.

Помнож нашу надію в очікуванні дня, коли ми вип'ємо новий плід грона з Христом у Царстві Отця (див. Мт. 26, 29).

Святіший Отець ухвалив публікацію цих керівних вказівок на Аудієнції 3 січня 2017 року.

Ватикан, 6 січня 2017 року
Свято Богоявлення Господнього

Жуан Брас Кард. ді Авіс
Префект

Хосе Родрігес Карбальйо, О.Ф.М.
Архієпископ-Секретар

Зміст

ВСТУП	3
Розділ 1. Нові бурдюки для нових вин	6
Logion Ісуса Христа	6
Післясоборне оновлення	10
Запитання, які виникають на нових шляхах	15
Розділ 2. Виклики, які дотепер актуальні	22
Покликання та ідентичність	22
Формаційні рішення	25
Взаємини в humanum	29
<i>Взаємини чоловік–жінка</i>	29
<i>Служіння влади</i>	32
<i>Моделі взаємин</i>	36
Розділ 3. Приготувати нові бурдюки	44
Вірність у Святому Духові	44
Формаційні моделі і формація форматорів	47
У напрямі євангельського типу взаємин	51
<i>Взаємини і мультикультурні процеси</i>	51
<i>Служіння влади: моделі взаємин</i>	53
<i>Служіння влади: капітули і ради</i>	58
ЗАКІНЧЕННЯ	65

Переклад Костянтина Зінченка
Богословський редактор о. д-р. Андрій Олійник ЗНІ
Літературний редактор Анна-Марія Волосацька